

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА РИНКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ

Самотенкова О. В., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри статистики та математичних методів в економіці, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: samotoenkova@gmail.com
ORCID ID:0000-0001-6942-8134

***Анотація.** Метою статті є статистична оцінка ефективності діяльності суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг України. У роботі використовуються методи статистичного дослідження: статистичні групування, відносні та середні величини, показники динаміки, оцінка структурних зрушень, індексний аналіз. Визначено вплив розвитку ринку інформаційних послуг на розвиток національної економіки, зокрема проаналізовано динаміку обсягу і частки валової доданої вартості, створеної суб'єктами господарювання за видом економічної діяльності «Інформація та телекомунікації» у складі валового внутрішнього продукту України за 2010-2021 роки. Проведено порівняння структури кількості суб'єктів господарювання за групами: підприємства та фізичні особи-підприємці. Проаналізовано динаміку показників ефективності використання праці: обсягу реалізованої продукції, а також обсягу валового прибутку в середньому на одного зайнятого працівника. З метою оцінки ефективності використання основних засобів, які знаходяться у розпорядженні суб'єктів господарювання, проаналізовано показники фондовіддачі та фондомісткості за період 2013-2021 роки. Динаміку рівня рентабельності операційної діяльності суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг, а також тенденції його зміни визначено за період 2010-2021 роки. Практична значимість проведеного дослідження полягає у статистичній оцінці ефективності діяльності суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг в Україні та виявленні тенденцій його подальшого розвитку.*

***Ключові слова:** ринок інформаційних послуг, суб'єкти господарювання, ефективність, продуктивність праці, фондовіддача, рентабельність, динаміка.*

ASSESSMENT OF THE EFFICIENCY OF BUSINESS ENTITIES ON THE MARKET OF INFORMATION SERVICES

Samotoenkova E. V. PhD (Econ.), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Statistics and Mathematical Methods in Economics, Odesa National Economics University, Odesa, Ukraine
e-mail: samotoenkova@gmail.com
ORCID ID:0000-0001-6942-8134

***Abstract.** The purpose of the article is a statistical assessment of the effectiveness of business entities on the market of information services of Ukraine. The work uses methods of statistical research: statistical grouping, relative and average values, indicators of dynamics, assessment of structural shifts, index analysis. The influence of the development of the information services market on the development of the national economy was determined, in particular, the dynamics of the volume and share of gross added value created by economic entities under the type of economic activity "Information and telecommunications" as part of the gross domestic product of Ukraine for 2010-2021 were analyzed. A comparison of the structure of the number of business entities by group was made: enterprises and natural persons-entrepreneurs. The dynamics of indicators of the efficiency of the use of labor were analyzed: the volume of sold products, as well as the volume of gross profit on average per employed employee. In order to assess the effectiveness of the use of fixed assets at the disposal of economic entities, the indicators of capital return and capital intensity for the period 2013-2021 were analyzed. The dynamics of the level of profitability of business entities in the market of information services, as well as the trends of its change, have been determined for the period 2010-2021. The practical significance of the conducted research appears in the statistical assessment of the effectiveness of business entities on the market of information services in Ukraine and the identification of trends in its further development.*

***Key words:** information services market, business entities, efficiency, labor productivity, return on capital, profitability, dynamics, structure.*

JEL Classification: C190, L860.

Постановка проблеми. Останнє десятиліття характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій, що призвело до використання інформації як суспільного ресурсу, який забезпечує прискорення розвитку національної економіки.

Результатом впровадження нових інформаційних технологій є надання користувачу даних у вигляді інформаційних послуг на базі інформаційних продуктів. Характерною особливістю є надання користувачу не тільки самого інформаційного продукту, але й засобів доступу до

нього, що призвело до значної активізації процесів на ринку інформаційних послуг.

Нині актуальними є питання визначення впливу розвитку ринку інформаційних послуг на розвиток національної економіки в цілому та оцінка ефективності діяльності суб'єктів господарювання на інформаційному ринку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу вивченню особливостей та етапів формування ринку інформаційних послуг, його структури, класифікації інформації приділяли такі вчені, як: Ю. І. Горбань, С. С. Герасименко, Л. В. Григор'єва, І. Ю. Давидова, Л. Ф. Єжова, Ю. І. Палеха, Т. А. Сафонова, Т. Ф. Сінельнікова, О. А. Теряник, М. М. Шаховалов та інші.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій з цієї проблеми, необхідними та актуальними є дослідження та оцінка ефективності функціонування суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг країни.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає у статистичному аналізі та оцінці ефективності діяльності суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг України.

Основний матеріал. Діяльність економічних суб'єктів на ринку інформаційних послуг підпорядковується загальному економічному закону попиту-пропозиції та регулюється Законами України: «Про інформацію» та «Про науково-технічну інформацію». У Законі України «Про науково-технічну інформацію» наведено таке визначення ринку інформаційних послуг: це «система економічних, організаційних і правових відносин щодо продажу і купівлі інформаційних ресурсів, технологій, продукції та послуг» [1, ст. 1].

На загальному ринку інформаційних послуг можна виокремити такі сектори [5]:

- ринок електронних засобів пошуку та оброблення інформації;
- ринок телекомунікаційного обладнання;
- ринок програмного забезпечення;
- ринок послуг у сфері інформатизації.

Суб'єкти господарювання на ринку інформаційних послуг здійснюють діяльність з:

– виробництва і продажу комп'ютерного обладнання, комплектуючих і периферійних пристроїв;

– розроблення і продажу програмних продуктів;

– надання послуг, пов'язаних із упровадженням, підтримкою та обслуговуванням інформаційно-комунікативних технологій [3, с. 204].

Діяльність суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг належить до виду економічної діяльності «Інформація та телекомунікації».

У процесі своєї діяльності суб'єкти господарювання на ринку інформаційних послуг отримують валову додану вартість і так вносять певний внесок у склад валового внутрішнього продукту країни.

Динаміка обсягу і частки валової доданої вартості, створеної суб'єктами господарювання за видом економічної діяльності «Інформація та телекомунікації» у складі валового внутрішнього продукту України за 2010-2021 роки, наведена у таблиці 1.

По даних таблиці 1 бачимо, що за період 2010-2021 роки питома вага валової доданої вартості, створеної суб'єктами господарювання на ринку інформаційних послуг, у складі ВВП України, зросла з 3,0% до 5,4%.

Тенденція до зростання характерна і для обсягу створеної валової доданої вартості. Причому найменше зростання показника спостерігається у 2014 році – всього на 6,9%, що пов'язано із внутрішньою ситуацією в країні. У наступні роки обсяг валової доданої вартості, створеної на ринку інформаційних послуг, суттєво зростає. Так, у 2019 році, порівнюючи з 2018 роком, обсяг валової доданої вартості збільшився на 31,6% і склав 182,7 млрд. грн., але світова пандемія коронавірусу призвела до певного скорочення процесів у ринковій сфері та у 2019 році зростання становило тільки 14,6%. У 2021 році ринок знов активізувався, було отримано 292,1 млрд. грн. валової доданої вартості, що на 39,5% більше, ніж у попередньому році. В цілому за період з 2010 року до 2021 року обсяг валової доданої вартості, створеної на ринку інформаційних послуг України, збільшився у фактичних цінах майже в 9 разів.

Таблиця 1

Обсяг і частка валової доданої вартості, створеної суб'єктами господарювання на ринку інформаційних послуг, у складі ВВП України за 2010-2021 роки

Роки	Валовий внутрішній продукт, у фактичних цінах, млрд. грн.	Валова додана вартість, у фактичних цінах, млрд. грн.	Питома вага валової доданої вартості у складі ВВП, %	Індекс динаміки валової доданої вартості, %
2010	1120,6	33,6	3,0	...
2011	1349,2	39,1	2,9	116,4
2012	1459,1	44,2	3,0	113,0
2013	1522,7	49,3	3,2	111,5
2014	1586,9	52,7	3,3	106,9
2015	1988,5	72,5	3,6	137,6
2016	2383,2	89,3	3,7	123,2
2017	2981,2	110,3	3,7	123,5
2018	3560,3	138,8	3,9	125,8
2019	3977,2	182,7	4,6	131,6
2020	4222,0	209,4	5,0	114,6
2021	5459,6	292,1	5,4	139,5

Джерело: складено автором за матеріалами [7, с. 25, 207; 8, с. 24, 179; 9, с. 4]

Графічно динаміка обсягу валової доданої вартості, створеної суб'єктами господарювання на ринку інформаційних послуг, у складі ВВП України за 2010-2021 роки представлена на рис.1.

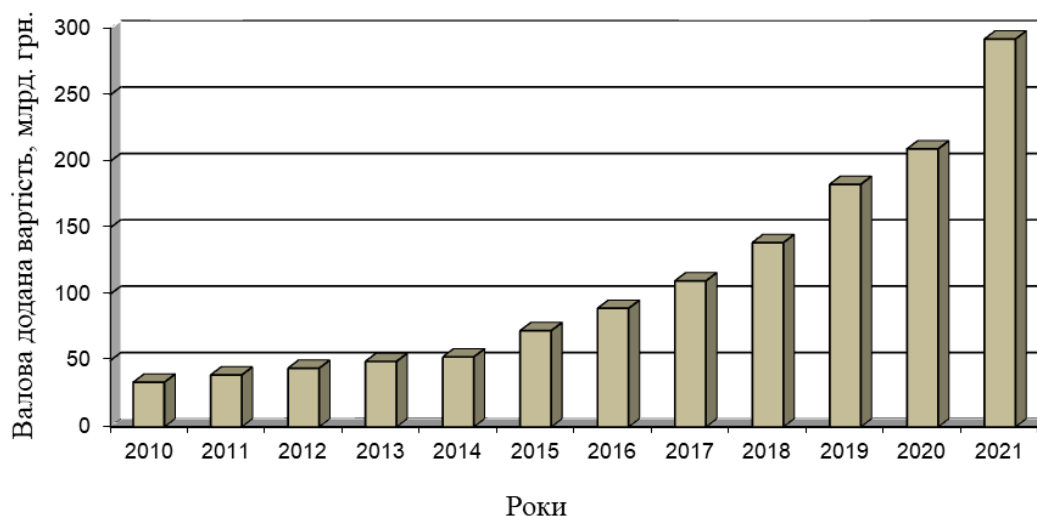

Рис. 1. Обсяг валової доданої вартості, створеної суб'єктами господарювання на ринку інформаційних послуг України за 2010-2021 роки, у фактичних цінах, млрд. грн.

Джерело: складено автором за матеріалами [7, с. 207; 8, с. 179]

На ринку інформаційних послуг України діють дві групи суб'єктів господарювання: підприємства і фізичні особи-підприємці.

За період 2010-2021 роки загальна кількість суб'єктів господарювання на ринку

інформаційних послуг країни щорічно збільшувалась і склала у 2021 році 284,2 тис. одиниць проти 56 тис. одиниць у 2010 році, тобто зросла в 5 разів [7, с. 435; 8, с. 378]. Водночас збільшувалась і кількість підприємств, і кількість фізичних осіб-підприємців.

Щодо структури загальної кількості суб'єктів господарювання, то в ній відбулися значні зміни. Якщо у 2010 році питома вага фізичних

осіб-підприємців становила 76,4% загальної кількості суб'єктів господарювання, то у 2021 році фізичні особи-підприємці становили вже 94,2%. Відповідно, питома вага підприємств у загальній кількості суб'єктів господарювання зменшилась з 23,6% до 5,8%.

Графічно структура кількості суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг України за 2010 і 2021 роки зображена на рис. 2.

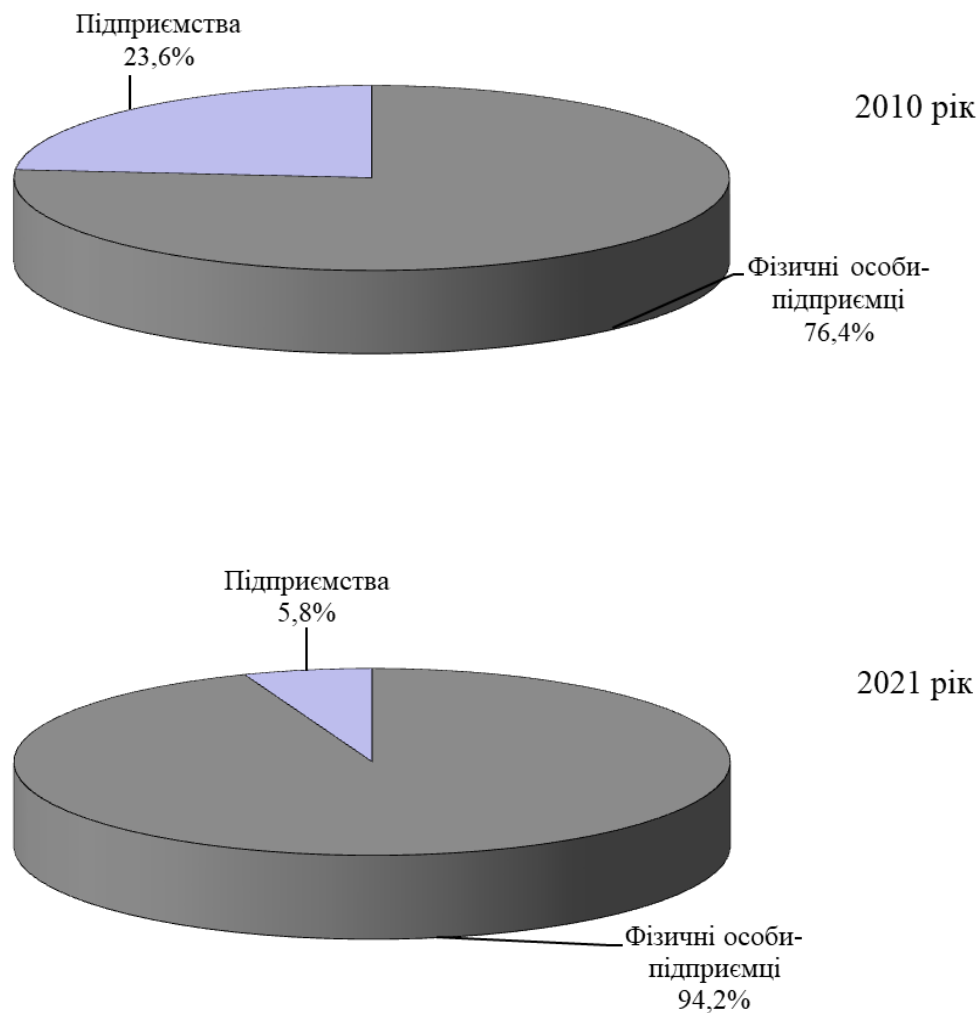

Рис.2. Структура кількості суб'єктів господарювання за видами на ринку інформаційних послуг України за 2010 і 2021 роки, %

Джерело: складено автором за матеріалами [7, с. 435; 8, с. 378; 10]

До показників ефективності функціонування суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг можна віднести показники ефективності використання праці (продуктивність праці, тобто вартість реалізованих інформаційних продуктів і послуг в середньому на одного зайнятого працівника, а також величину прибутку в середньому на одного зайнятого працівника), показники використання основних засобів (фондовіддачу, фондомісткість), рівень рентабельності операційної діяльності.

Таблиця 2

Показники ефективності використання праці на ринку
інформаційних послуг за 2010-2021 роки

Роки	Обсяг реалізованої продукції, млн. грн.	Валовий прибуток суб'єктів господарювання, млн. грн.	Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	Обсяг реалізованої продукції на 1 працівника, тис. грн.	Обсяг валового прибутку на 1 працівника, тис. грн.	Індекси динаміки, %	
						обсягу реалізованої продукції на 1 працівника, тис. грн.	обсягу реалізованої продукції на 1 працівника, тис. грн.
2010	73015,0	4101,4	284,4	256,7	14,4	...	...
2011	82637,9	4440,7	280,2	294,9	15,8	114,9	109,7
2012	90074,4	6300,1	280,4	321,2	22,5	108,9	142,4
2013	94278,2	6817,6	298,0	326,4	22,9	101,6	101,8
2014	105689,6	-15373,9	306,3	345,1	-50,2	105,7	-
2015	141479,6	-10166,6	275,1	514,3	-37,0	149,0	-
2016	174028,2	4240,6	282,0	617,1	15,0	120,0	-
2017	216803,8	14970,7	303,1	715,3	49,4	115,9	329,3
2018	273742,2	18181,0	331,6	825,5	54,8	115,4	110,9
2019	334865,3	24838,8	370,1	904,8	67,1	109,6	122,4
2020	392066,8	16961,1	382,1	1026,1	44,4	113,4	66,2
2021	528450,7	34002,5	437,1	1209,0	77,8	117,8	175,2

Джерело: розраховано автором за матеріалами [7, с. 445, 486; 8, с. 396, 398]

Дані таблиці 2 показують, що рівень продуктивності праці, тобто обсяг реалізованих інформаційних продуктів і послуг в середньому на одного зайнятого працівника щорічно збільшується, тобто спостерігається стійка тенденція до зростання цього показника. Водночас можна відмітити, що темпи зростання різні. Найбільший приріст обсягу реалізованої продукції в середньому на одного працівника відбувся у 2015 році, порівнюючи з 2014 роком, – на 49,0%. У наступні роки зростання уповільнилось, але залишилось достатньо високим – на рівні 10-20%.

Щодо показника обсягу отриманого прибутку в середньому на одного зайнятого працівника, то ситуація інша. З 2010 до 2013 року показник щорічно збільшувався, але у 2013 і 2014 роках суб'єкти господарювання на ринку інформаційних послуг отримали збиток. Починаючи з 2016 року ситуація на ринку виправилась, прибуток почав щорічно збільшуватись. Зменшення валового прибутку відбулося у 2020 році, основна причина відома – пандемія коронавірусу.

В цілому в суб'єктах господарювання на ринку інформаційних послуг робоча сила використовується достатньо ефективно.

Графічно динаміка показників ефективності використання праці на ринку інформаційних послуг зображена на рис. 3.

Основним показником використання основних засобів є фондвіддача. Проаналізуємо ефективність використання основних засобів, які знаходяться у розпорядженні суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг України. Оскільки у статистичних збірниках відсутні дані за 2010-2012 роки щодо вартості основних засобів суб'єктів господарювання за видом економічної діяльності «Інформація та телекомунікації», обрано період 2013-2021 роки.

Рис. 3. Динаміка показників ефективності використання праці на ринку інформаційних послуг України за 2010-2021 роки, тис. грн.

Джерело: складено автором за матеріалами [7, с. 445, 486; 8, с. 396, 398]

Основним показником використання основних засобів є фондвіддача. Проаналізуємо ефективність використання основних засобів, які знаходяться у розпорядженні суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг України. Оскільки у статистичних збірниках відсутні дані за 2010-2012 роки щодо вартості основних засобів суб'єктів господарювання за видом економічної діяльності «Інформація та телекомунікації», обрано період 2013-2021 роки.

Таблиця 3
Показники ефективності використання основних засобів суб'єктами господарювання на ринку інформаційних послуг за 2013-2021 роки

Роки	Середньорічна вартість основних засобів, млн. грн.	Обсяг реалізованої продукції, млн. грн.	Фондовіддача, грн.	Фондомісткість, грн.	Показники динаміки фондвіддачі	
					абсолютний приріст, грн.	індекс динаміки, %
2013	69831	94278,2	1,35	0,74	...	...
2014	72993	105689,6	1,45	0,69	0,10	107,4
2015	83395	141479,6	1,66	0,60	0,21	114,5
2016	103000	174028,2	1,69	0,59	0,03	101,8
2017	119421	216803,8	1,82	0,55	0,13	107,7
2018	128311	273742,2	2,14	0,47	0,32	117,6
2019	140917	334865,3	2,38	0,42	0,24	111,2
2020	159231	392066,8	2,46	0,40	0,08	103,4
2021	171160	528450,7	3,09	0,32	0,63	125,6

Джерело: розраховано автором за матеріалами [8, с. 220, 396]

Як показують результати таблиці 3, суб'єкти господарювання на ринку інформаційних послуг ефективно використовують основні засоби, причому кожного року ефективність використання зростає. Якщо у 2013 році на кожну гривню вкладену в основні засоби було вироблено і реалізовано інформаційних продуктів і послуг на 1,35 грн., то у 2014 році – на 1,45 грн., тобто фондovіддача зросла на 0,10 грн. або на 7,4%, а у 2015 році, порівнюючи з 2014 роком, фондovіддача збільшилась на 0,21 грн. або на 14,5%. Жодного року не відбувалось зменшення фондovіддачі. Найбільш ефективно в аналізованому періоді основні засоби використовувались у 2015, 2018 та 2021 роках, коли фондovіддача зростала відповідно на 14,5%, 17,6% та 25,6%. У 2021 році на 1 грн. вкладену в основні засоби було вироблено і реалізовано продукції на 3,09 грн. Відповідно рівень фондovіддачі показує, що в цьому році для виробництва і реалізації продукції на 1 грн. витрачалось всього 0,32 грн. вартості основних засобів. Розрахунки показали чітку тенденцію до зростання ефективності використання основних засобів на ринку інформаційних послуг України.

Динаміка показників фондovіддачі та фондovіддачі на ринку інформаційних послуг за 2013-2021 роки представлена на рис. 4.

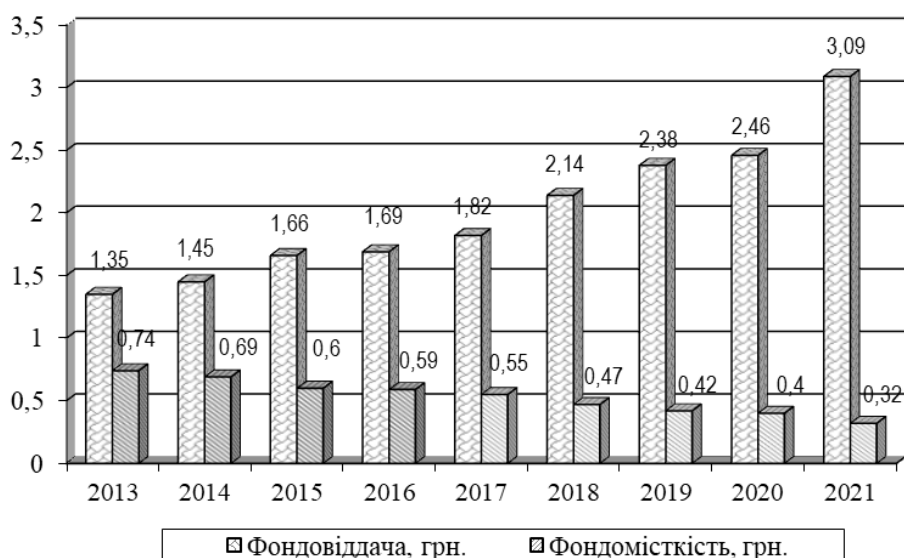

Рис.4. Динаміка показників ефективності використання основних засобів на ринку інформаційних послуг України за 2013-2021 роки, грн.

Джерело: складено автором за матеріалами [8, с. 220, 396]

Важливим показником ефективності діяльності суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг є рівень рентабельності і насамперед рівень рентабельності операційної діяльності [7, с.498; 8, с. 298]. У таблиці 4 представлено показник рентабельності операційної діяльності суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг, а також його зміна у відсоткових пунктах за період 2010-2021 роки.

Таблиця 4

Рівень рентабельності операційної діяльності суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг за 2010-2021 роки

Роки	Рівень рентабельності операційної діяльності, %	Зміна рентабельності операційної діяльності, %-ві пункти
2010	7,4	...
2011	7,6	0,2
2012	10,5	2,9
2013	11,8	1,3
2014	1,6	-10,2
2015	0,5	-1,1

2016	8,3	7,8
2017	13,8	5,5
2018	13,1	-0,7
2019	15,4	2,3
2020	14,7	-0,7
2021	14,7	0

Джерело: розраховано автором за матеріалами [8, с. 404]

За результатами таблиці 4 бачимо, що рентабельність операційної діяльності суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг України з 2010 року до 2013 року щорічно зростала і склала у 2013 році 11,8%. Але в наступні два роки спостерігається різке зменшення рівня операційної рентабельності, який у 2015 році склав всього 0,5%. Це найнижчий рівень за весь аналізований період. Починаючи з 2016 року рівень рентабельності операційної діяльності на ринку інформаційних послуг знов починає зростати і досягає у 2021 році 14,7%. Тобто в цілому за період 2010-2021 роки рівень операційної рентабельності суб'єктів господарювання має тенденцію до зростання, що характеризує підвищення ефективності їх діяльності. Графічно динаміка рівня рентабельності операційної діяльності суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг за 2010-2021 роки зображена на рис. 5.

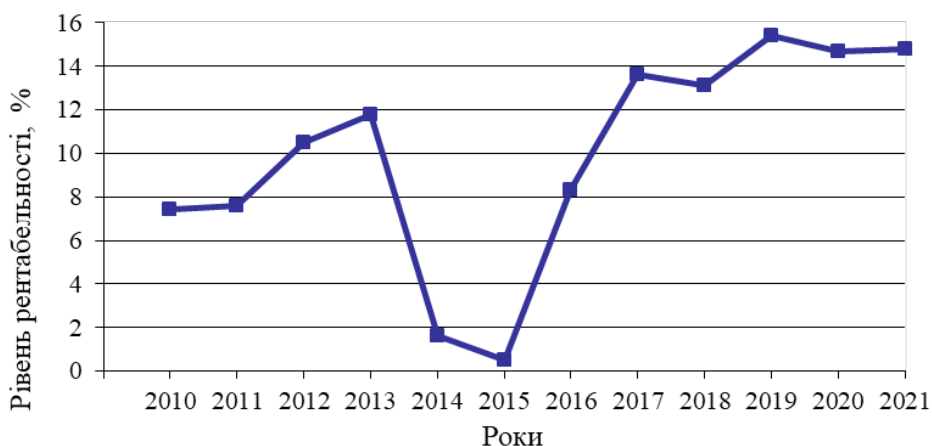

Рис. 5. Динаміка рівня рентабельності операційної діяльності суб'єктів господарювання на ринку інформаційних послуг за 2010-2021 роки, %

Джерело: складено автором за матеріалами [8, с. 404]

Висновки. Результати дослідження показали, що суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність на ринку інформаційних послуг, працюють ефективно, про що свідчить їх суттєвий внесок у склад валового внутрішнього продукту України. У 2021 році на ринку інформаційних послуг було створено 292,1 млрд. грн. валової доданої вартості, що склало 5,4% обсягу валового внутрішнього продукту країни. Протягом періоду 2010-2021 років спостерігається тенденція до зростання показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання: зростає рівень продуктивності праці, тобто обсяг реалізованих інформаційних продуктів і послуг в середньому на одного зайнятого працівника; підвищується ефективність використання основних засобів, про що свідчить зростання фондівіддачі; збільшується рівень рентабельності операційної діяльності. Отже, ринок інформаційних продуктів і послуг в Україні є досить стабільним, активно розвивається і задовольняє потреби національної економіки та особисті потреби населення в інформаційних технологіях..

Список літератури

1. Про науково-технічну інформацію. Закон України від 25.06.1993. (Статус чинний) із змінами і доповненнями. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/zakon/ukr/lawinform.html> (дата звернення: 22.08.2023)
2. Про інформацію. Закон України від 02.10.1992. Чинна редакція 31.03.2023. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/zakon/ukr/lawinform.html> (дата звернення: 22.08.2023).
3. Підгорний А. З. Статистика ринків: Навч. посібник / А. З. Підгорний, О. В. Самоєнкова. Одеса : Атлант. 2015. 408 с.
4. Самоєнкова О. В. Економічна статистика: навч. посібник / О. В. Самоєнкова, Ю. О. Ольвінська. Одеса: ФОП Гуляєва В. М. 2020. 276 с.
5. Самоєнкова О. В. Сучасний стан і тенденції ринку інформаційних послуг в Україні. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2023. № 3-4 (304-305). С. 39-48.
6. Теряник О. А. Особливості формування та дослідження регіонального ринку інформаційних послуг. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2015/15.pdf. (дата звернення 16.10.2023).
7. Статистичний щорічник України за 2016 рік. Державна служба статистики України. К. 2017. 611 с.
8. Статистичний щорічник України за 2021 рік. Державна служба статистики України. К. 2022. 447 с.
9. Статистичний збірник Україна в цифрах 2022. Державна служба статистики України. К. 2023. 34 с.
10. Офіційний сайт: Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 08.09.2023)

References

1. On scientific and technical information. Law of Ukraine (1993), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/zakon/ukr/lawinform.html> (Accessed 22 August 2023). [In Ukrainian].
2. On Information. Law of Ukraine (2023), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/zakon/ukr/lawinform.html> (Accessed 22 August 2023). [In Ukrainian].
3. Pidgorny, A. Z. and Samotoenkova, E. V. (2015). Market statistics Study guide [Statystyka rynkiv]. Odessa, Atlant. [In Ukrainian].
4. Samotoenkova, E. V. and Olvinskaya, J. O. (2020). Economic statistics [Ekonomichna statystyka], Odessa, FOP Gulyaeva, V. M. [In Ukrainian].
5. Samotoenkova, E. V. (2023), Current state and trends of the market of information services in Ukraine. Scientific bulletin of Odesa National Economics University, Vol. 3-4, 39-48. [In Ukrainian].
6. Teryanyk, O. A. (2015). Peculiarities of formation and research of the regional market of information services. available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2015/15.pdf (Accessed 15 April 2023). [In Ukrainian].
7. State Statistics Service of Ukraine (2017). Statystychnyy shchorichnyk Ukrayiny [Statistical yearbook of Ukraine], State Statistics Service of Ukraine, Kyiv. [In Ukrainian].
8. State Statistics Service of Ukraine (2022). Statystychnyy shchorichnyk Ukrayiny [Statistical yearbook of Ukraine], State Statistics Service of Ukraine, Kyiv. [In Ukrainian].
9. Statistical collection Ukraine in numbers (2023). State Statistics Service of Ukraine, Kyiv. [In Ukrainian].
10. State Statistics Service of Ukraine (2023), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 08 September 2023). [In Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.09.2023

Прийнята до публікації 19.09.2023